

Сутність бюджетної безпеки в системі забезпечення національних інтересів

Богма О.С.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів та кредиту
Запорізького національного університету

Статтю присвячено дослідженню взаємозв'язку та впливу бюджетної безпеки на національну безпеку країни. Сформульовано визначення сутності бюджетної безпеки, що передбачає такий стан бюджетної системи, за якого відбувається повна реалізація національних інтересів в бюджетній сфері. Визначено, що бюджетну систему, за умов наявності реальних та потенційних загроз, доцільно розглядати з точки зору відносної бюджетної безпеки, що дозволяє більш ґрунтовно досліджувати стан бюджетного процесу з урахування кризових явищ.

Ключові слова: бюджетна безпека, бюджетна система, відносна бюджетна безпека, стан бюджетного процесу, національні інтереси.

Богма Е.С. СУЩНОСТЬ БЮДЖЕТНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В СИСТЕМЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНЫХ ИНТЕРЕСОВ

Статья посвящена исследованию взаимосвязи и влияния бюджетной безопасности на национальную безопасность страны. Сформулировано определение сущности бюджетной безопасности, что предполагает такое состояние бюджетной системы, при котором происходит полная реализация национальных интересов в бюджетной сфере. Определено, что бюджетную систему, при условии наличия реальных и потенциальных угроз, целесообразно рассматривать с точки зрения относительной бюджетной безопасности, что позволяет более основательно исследовать состояние бюджетного процесса с учетом кризисных явлений.

Ключевые слова: бюджетная безопасность, бюджетная система, относительная бюджетная безопасность, состояние бюджетного процесса, национальные интересы.

Bogma E.S. THE ESSENCE OF BUDGET SECURITY IN THE SYSTEM OF ENSURING NATIONAL INTERESTS

The article is devoted to the study of the relationship and the impact of budgetary security at the country's national security. Definition of the essence of budget security, which implies that the condition of the budgetary system in which there is full realization of national interests in the public sector. Determined that the budget system, subject to the availability of real and potential threats, it is advisable to consider from the point of view of relative fiscal security, allowing you to more thoroughly examine the state budgetary process from the crisis.

Keywords: fiscal security, budget system, relative fiscal security, state budget process, national interests.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Бюджетні показники є ключовими в оцінюванні загального стану національної безпеки країни, а збільшення обсягів доходів та збільшення ефективності видатків є свідченням її загального розвитку. У зв'язку з цим, бюджетна система являє собою фінансовий сектор, який потребує особливої уваги. Через бюджет країни перерозподіляється частина національного доходу, що зумовлює необхідність створення централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів для забезпечення суспільних потреб та повного виконання державою своїх функцій. Тому питання побудови ефективної системи забезпечення бюджетної безпеки країни є надзвичайно важливим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-практичну проблематику з

питань дослідження бюджетної безпеки у контексті соціально-економічного розвитку держави висвітлено у працях представників світової економічної думки: Ш. Бланкарта, Дж. Б'юкенена, Л. Кожен'ювські, Дж. Стігліца, С. Фішера та ін. Дослідженню бюджетної безпеки у контексті соціально-економічного розвитку держави присвячені праці вітчизняних науковців: О. Барановського, О. Власюка, В. Геєця, В. Горбуліна, М. Єрмошенко, В. Мунтіяна та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на вагомий внесок наукових праць зазначених дослідників, певне коло питань концептуального та методологічного характеру залишається недостатньо дослідженим, зокрема проблеми забезпечення бюджетної безпеки у контексті досягнення позитивних показників

соціально-економічного розвитку з урахуванням національних інтересів країни залишаються далекими від розв'язання.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження сутності бюджетної безпеки та її впливу на національну безпеку країни в умовах наявності реальних та потенційних загроз.

Виклад основного матеріалу дослідження. Бюджет є основою фінансової бази державного регулювання ринкової економіки як системи взаємопов'язаних методів регулювання, що забезпечують відповідність економічних і соціальних інтересів суспільства та її громадян в процесі реалізації державою своїх функцій, і за допомогою якої здійснюється розподіл та перерозподіл частини національного доходу на соціально-економічний розвиток держави в цілому та її суб'єктів зокрема. У цьому контексті використання бюджету як фінансової бази державного регулювання ринкової економіки пов'язано із категорією «бюджетна безпека». Саме бюджетна безпека є основною умовою здатності держави здійснювати фінансово-економічну політику відповідно до національних інтересів [1].

Складові національної безпеки знаходяться між собою в певному взаємозв'язку і взаємозалежності. Подвійна природа категорії «бюджетна безпека» проявляється у тому, що усі складові національної безпеки в тій чи іншій мірі залежать від рівня безпеки бюджетної системи, в той же час рівень самої бюджетної безпеки в значній мірі залежить від рівня інших складових національної безпеки. Вплив фінансово-бюджетної складової на елементи національної безпеки полягає у наступному: дефіцит фінансових ресурсів призводить до недофінансування нагальних проблем в різних сферах життя – соціальне забезпечення, економіка, освіта, охорона здоров'я і т. д., тим самим створюючи в даних сферах певні загрози.

Розуміння сутності такого взаємозв'язку між бюджетною безпекою та іншими складовими національної безпеки дає можливість своєчасно розробляти та впроваджувати заходи щодо попередження та подолання загроз національним інтересам країни в бюджетній сфері.

Таким чином, бюджетна безпека – це базова складова всієї системи безпеки держави, відмова в забезпеченні якої призведе до позбавлення коштів щодо організації та функціонування системи забезпечення безпеки держави в цілому.

Згідно методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, бюджетна безпека – це стан забезпечення платоспроможності та фінансової стійкості державних фінансів, що надає органам державної влади максимально ефективно виконувати покладені на них функції [2].

О. Деменюк зазначає, що дана категорія нерозривно пов'язана з:

- бюджетною політикою в частині забезпечення платоспроможності держави з урахуванням балансу доходів і видатків державного та місцевих бюджетів та ефективності використання бюджетних коштів;

- можливістю бюджетної системи забезпечити фінансову самостійність держави та ефективно використання нею бюджетних коштів в процесі виконання функцій соціального захисту; державного управління та міжнародної діяльності; фінансування науки, освіти, культури та охорони здоров'я; забезпечення національної безпеки і оборони, реалізації інвестиційної та екологічної політики [3].

М. Петричко, досліджуючи оцінку рівня бюджетної безпеки України, вважає, що бюджетна безпека України – це здатність держави ефективно виконувати покладені на неї функції та забезпечувати фінансову стійкість державних фінансів за рахунок збалансування доходів та видатків зведеного бюджету з урахуванням соціально-економічного розвитку економіки.

Розглядаючи сутність бюджетної безпеки в даному контексті, автор виокремлює наступні ключові аспекти:

- бюджетна безпека є складовою бюджетної політики держави, яка спрямована на забезпечення платоспроможності та фінансової стійкості державних фінансів;

- управління бюджетною безпекою держави здійснюється органами державної влади в межах їх повноважень;

- бюджетна безпека держави є складовою фінансової безпеки, яка спрямована на забезпечення стійкості до фінансових шоків та дисбалансів в фінансовій системі в цілому [4].

О. Бородій уточнює поняття «бюджетна безпека», яке, на відміну від існуючих трактувань, розглядається як захищеність від впливу внутрішніх і зовнішніх загроз бюджетній системі, що досягається за рахунок здатності органів влади формувати в достатньому обсязі бюджетні ресурси для виконання ними

своїх функцій, забезпечувати стійкість основних параметрів платіжно-розрахункової системи, найбільш оптимально залучати та використовувати позикові кошти для фінансування бюджетних видатків, попереджати порушення бюджетного законодавства з метою сприяння стійкому соціально-економічному розвитку держави. Бюджетна безпека розглядається як частина системи управління державними фінансами, сукупність методів, інструментів та інституціонально-правових важелів впливу на формування та витрачання бюджетних коштів у процесі планування та виконання бюджету, систематичного контролю виконання прийнятих рішень, врахування внутрішніх і зовнішніх ризиків у фінансовій системі [1].

І. Таранов висловлює думку стосовно того, що рівень фінансової безпеки держави зумовлений багатьма факторами, чільне місце серед яких посідає бюджетна безпека як стан платоспроможності держави і боротьба з фінансовими правопорушеннями [5].

Дослідивши підходи щодо визначення сутності категорії «бюджетна безпека», слід зазначити, що в якості об'єкта безпеки виступають: державні фінанси, бюджетна політика, бюджетна система. На наш погляд, такі підходи обмежують дослідження проблеми станом статички, при цьому на недостатньому рівні досліджуються загрози бюджетного механізму та процесу, а також взаємовідносини між суб'єктами бюджетної системи.

На основі вищезазначеного, ми вважаємо, що під бюджетною безпекою слід розуміти такий стан бюджетної системи, процесу, за якого в умовах відсутності реальних загроз, своєчасного реагування на потенціальні ризики відбувається повна реалізація національних інтересів у бюджетній сфері.

Слід зазначити, що в умовах економічної нестабільності позбутися тих чи інших загроз неможливо, отже бюджетна безпека – це такий стан, який фактично неможливо реалізувати в сучасній реальності. Наявність в бюджетній системі та її середовищі елементів (носіїв) та факторів загроз призводить до стану бюджетної небезпеки. Таким чином, під бюджетною небезпекою ми розуміємо такий стан бюджетної системи, який характеризується наявністю реальних та потенційних загроз, що призводять до часткової реалізації національних інтересів у бюджетній сфері. У зв'язку з цим, бюджетну безпеку як стан, за якого цілком відсутні загрози та виконуються

усі поставлені завдання щодо реалізації національних інтересів, доцільно досліджувати у контексті абсолютної бюджетної безпеки, а стан бюджетної небезпеки вважати тотожним стану відносної бюджетної безпеки. Абсолютна бюджетна безпека, на наш погляд, можлива лише в короткостроковому періоді за умови високого рівня добробуту, відсутності зовнішньоекономічних, політичних та військових загроз. У довгостроковій перспективі дестабілізація бюджетної системи буде неминучою.

Важливо зазначити, що відносна бюджетна безпека охоплює три стани бюджетного процесу: стан кризи, стан стабілізації та стан розвитку [6]:

- стан кризи передбачає здатність мінімізувати втрати (як наявні, так і можливі), можливість подолати кризові явища, ефективно використання наявного механізму для виживання системи та виходу із кризи;

- стан стабілізації, за якого реалізація бюджетних інтересів здійснюється в умовах перманентного зменшення реальних загроз, прогнозування і попередження потенціальних загроз, досягнення мінімально достатньої ефективності функціонування бюджетної системи, формування та розвиток стабілізаторів;

- стан розвитку зумовлюється повноцінною реалізацією інтересів бюджетної сфери в умовах мінімального впливу реальних і своєчасного попередження можливих загроз, а також досягненням максимальної ефективності функціонування усіх елементів бюджетної системи, здатних протистояти наявним загрозам.

Складна макроекономічна ситуація в Україні, наявність реальних та потенційних загроз призводить до часткової реалізації національних інтересів у бюджетній сфері. Бюджетна система України знаходиться в стані кризи, враховуючи те, що бюджетна безпека є базовою складовою усієї системи безпеки держави, нездатність подолати кризові явища негативно впливає на функціонування системи забезпечення національної безпеки держави.

Висновки з цього дослідження. Бюджетна безпека є своєрідним індикатором соціального та економічного розвитку держави, тим критерієм, який визначає ефективність її бюджетної політики. Дослідження категорії «бюджетна безпека» повинно базуватись на розумінні даного явища як системного. Під бюджетною безпекою слід розуміти

такий стан бюджетної системи, процесу, за якого в умовах відсутності реальних загроз, своєчасного реагування на потенціальні ризики відбувається повна реалізація національних інтересів у бюджетній сфері. Стан бюджетної безпеки перебуває у динаміці. Наявність реальних та потенційних загроз призводить до часткової реалізації індивіду-

альних, корпоративних та суспільних інтересів у бюджетній сфері.

Відтак, наявність у бюджетній системі носіїв та факторів загроз призводить до стану бюджетної небезпеки або відносної бюджетної безпеки, що характеризує такий стан бюджетної системи, за якого відбувається часткова реалізація національних інтересів у бюджетній сфері.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бородій О.А. Управління бюджетною безпекою України : автореф. дис. канд. екон. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / О.А. Бородій ; Чернігів. нац. технол. ун-т. – Чернігів, 2015. – 20 с.
2. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» від 29 жовтня 2013 року N 1277. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm
3. Деменюк О.В. Бюджетна безпека України як одна з складових фінансової безпеки держави. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/7_NND_2009/Economics/43052.doc.htm
4. Петричко М.М. Оцінка рівня бюджетної безпеки України: проблеми та шляхи вирішення / М.М. Петричко // Економічний простір. – 2015. – № 97. – С. 140–148.
5. Таранов І.М. Фіксальний потенціал України та ефективність справляння податків : дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит»; / І.М. Таранов. – Тернопіль: ТАНГ, 2004. – 300 с.
6. Krylenko V. I. Budget issues of state economic security / V.I. Krylenko // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 1. – С. 96–104.